

A MAGYARSÁG ÉS NÉMETSÉG ÉRDEKSZOLIDARITÁSA

ÍRTA

GRÓF ANDRÁSSY GYULA

BUDAPEST, 1916
FRANKLIN-TÁRS-ULAT

MAGYAK IROD. INTÉZET KÖNYVNYOMDA

KIADÁSA

FRANKLIN TÁRSULAT NYOMDÁJA.

Mivel a német és a magyar az emberiség különböző családjaihoz tartozik s egymástól eltér vérmérsékletében, természetében, fejlődésében és minket magyarokat a németiség túlhatalma nem egyszer veszélyeztetett és nem egyszer védelmeztük létünket és alkotmányunkat a germanismus jegyében történő elnyomás ellen, néha nálunk németellenes hangulat uralkodott és mi németellenes actiókban részt vettünk. Ez megint annál könnyebben támasztott Németországban magyarellenes hangulatot és annál könnyebben vezetett ahhoz, hogy ott minket ellenségnek tartsanak, mert nem lévén önálló diplomatiánk, régóta már kevés közvetlen összeköttetés volt közöttünk, Régóta nem vagyunk elég hatalmas

és önálló tényezői a világeseményeknek, hogy az idegenek behatóan foglalkozzanak ügyeinkkel és sokszor ellenségeink szemüvegén át nézték a németek a magyar viszonyokat. Olyan kevésbé ismerték viszonyainkat, hogy még Bismarck is, ez a nagy realista, életének alkonyán azt írja memoirjaiban, hogy a magyar a német számára nem megbízható, mert a svábot lenézi és még gyakran huzatja a cigánnyal: hogy «der Deutsche ist ein Hundsfott». Pedig nem ismerek Európában két olyan egymástól vérben, tradícióban teljesen független tényezőt, amelynek érdekazonossága olyan világos lenne és már annyi sok történelmi eseményben testesült volna meg, mint a németet és magyart és nincs egy olyan nemzet sem, mely oly biztos barátja lehet a németnek, mint a magyar, ha bizalommal viseltetik iránta. Bismarck azon benyomások alatt látszott lenni élete végéig, amelyeket akkor szedett

magába, mikor Magyarországon járt a múlt század 50-es éveiben, amikor németjellegű absolutismus ellen védekeztünk és a magyar hazafiság a német elleni demonstrációban nyilvánult meg. De ez az érzés teljesen megszűnt már ma s nem a német faj, hanem kizárólag az absolutismusnak német köntösben, német nyelven szolgáló közegei elleni gyűlölettől eredt és azon idegenek uralma ellen irányult, akik közül ép annyi olasz, cseh, spanyol volt, mint német. Ma azonban ez az érzés is elmúlt és Ha a magyar a németet nagyra becsüli és Bámulja. A német kultúra mindig legközelebb állt minden idegen kultúra közül a magyarhoz. A magyar az idegen nyelvek között legtöbbször a németet beszéli. Mondhatni, hogyha a német nem is ismer bennünket, a magyar mint kisebb nemzet, már kénytelenségből is alaposan tanulmányozta a német viszonyokat és a német szellemet; ezeket pedig jól is-

merni, annyit jelent, mint tisztelni. Különösen felélénkült a német-sympathia a jelenlegi harcban, mikor az elismerés, csodálat érzetéhez csatlakoztak az együttes harcok és az együtt öntött vér dicső és tragikus emlékei is. S legyenek meggyőződve, mentől többen gyűlölik, rágalmazák, támadják a német nemzetet, annál belsőbbben fogunk mi hozzá ragaszkodni, mert tudjuk, hogy e vádak főleg irigységből és féltékenységből fakadnak.

De teljesen eltekintve az érzelmektől, nagy érdekek utalták és utalják a német és a magyar fajt egymásra. A barátság alapoka, hogy olyan közel vannak egymáshoz országaik, hogy sorsuk sohasem lehetett egymásra közömbös és ezen egymásra-utaltság mégsem volt olyan nagy, hogy bármelyik rész érdeke azt kívánná, hogy a másikat alávesse.

Magyarországnak annyi vérrel áztatott, a Kárpátoktól övezett földje a természet-

tői is arra van hivatva, hogy egységes és különálló állam legyen. Hazánk földrajzilag nem természetes kiegészítő része a felső Duna és Rajna melletti azon földnek, amely a németek birodalma, úgy hogy a németeknek nem kellett a mi meghódításunkra törekednie. Reális, katonai érdekek nem szorították Pannónia felé, mint pl. Északkelet felé a szlávok területe felé, amelytől nem választotta el a németeket semmiféle természetes határvonal. Annak a nemzetnek, amely a régi Germániát lakta, nem volt szüksége határait a Kárpátokon áttolni, eltekintve azon sűrű egymásra hatástól, amely a Magyarország és a német birodalomhoz tartozó szomszéd tartományok között szükségszerűleg kifejlődött. Másrészt annak a nemzetnek sem állott érdekében nyugat felé terjeszkedni, amely Pannoniát bírta. Magyarország geographice inkább Kelet felé van nyitva, mint Nyugat és

Észak felé, a Kárpátok felé. Olyan közel van egymáshoz a német és magyarok otthona, hogy természetesen mindegyik érdekébe ütközik, hogyha a másikat egy ellenséges elem lakja, de egyiknek sem természetszerű és a geographikus jhelyzetből eredő ösztöne, hatalmát a másakra is kiterjeszteni.

S azon élő erőknék jellege és hatalmi viszonya, melyek közelébe értünk, sem hozták a két szomszéd fajt egymással szükségszerű ellentétbe. Ellenkezőleg; ezek a körülmények is azt tették a magyar politika természetes tendentiájává, hogy Nyugat felé passiv legyen vagy ott támaszt keressen, Kelet felé activ bgyen és a német politika érdekévé, hogy a magyar nemzetnek a Kelettől elszakadt erejét megnyerje és a Kelet támadása ellen támogassa. Összefoglalva eseresés szomszédtságunk tanulságait, mondhatom, nem volt olyan kor, amelyben a nemes-

ség érdeke azt kívánta volna, hogy a volt Pannóniában ne a magyar, hanem egyik képzelhető versenytársa uralkodjék. A magyar helyét 1000 év óta mindig csak olyan faj foglalhatta el, amelynek uralma a németekre nézve hátrányosabb lett volna, mint a magyaré, mert a magyar Kelet felé nyúló végső része azon vallás- és kultúrabeli közösségnek, amelynek egyik vezértagja a germán faj s ha elbukott volna, helyét a Kelet rendszere felé szító elemeknek adta volna át. Az sem volt elérhető, hogy a német uralkodjék a Duna és a Tisza között, mert Európa közepében mindig annyi ellenségeskedésnek volt kitéve, hogy valahányszor momentán politikai körülmények hatásai következtében a Duna völgye felé akar kiterjeszkedni, ebben más, nagyobb érdekekből eredő complicatiók zavarták meg és a némettség érdekét kielégítette, ha mi nem tartottunk ellenségeivel.

A magyar önállóság számára néha veszélyessé vált a németiség túlhatalma és reális érdekein túlmenő ambíciója, de ezen veszély ellen épen azért bírta magát megvédeni, mert a Kelet felé terjeszkedés nem volt vitális német érdek. A magyar Nyugat felé nem terjeszkedhetett, mert ott előrehaladottabb civilisatiót, nagyobb hatalmat kellett volna legyőznie s ha itt-ott a Nyugat küzdelmeiben részt vettünk, ez csak momentán complicatiók következménye volt, holott a Keletet állandóan befolyásolnunk kellett, ha nem akartuk, hogy ellenséges tendenciák hatalma alá kerüljön. Állandó veszélye a magyar államalkotásnak a Kelet ama vezérhatalma volt, amelynek győzelme a szomszéd németiséget is fenyegette, úgy hogy a németiség ereje legtöbbször a mi létünk hátvédjévé, a mi erőnk a németek előbástyájává vált. A Duna völgyében folytatott harcok ép úgy szolgáltak

a német haza védelmére, a XVI. és XVII. században, mint a XX.-ban a Kárpátok alján vívott csaták. A nagy számbeli különbség kizárja, hogy a magyar és a német faj versenytársak lehessenek és hogy ez a versengés azt az irigységet, gyűlöletet váltsa ki, amit a francia vagy angol érez a germánnal szemben. Az összeütközések a német és magyar-között sohasem-ielelkeztek a két faj nagy és állandó életfeltételeinek ellentétéből azok csak egyéni hibák, nagyravágyás és múltó szenvedélyek következményei voltak és legtöbbszörre mindkettőjük kárára szolgáltak. Szerencsénkre a két szomszéd legtöbbszörre be is látta az érdekszolidaritást és a nagy válságok perceiben szerinte járt el.

De ezek előrebocsátása után áttérek előadásom tulajdonképeni tárgyára, arra, hogy vázlatát adjam a német-magyar viszony történelmének, és kimutassam az érdekszolidaritásnak csodálatosan követ-

kezetes munkáját, amely sok nagy történelmi alakulás vezér motívuma volt és a jelenlegi háború egyik alkatelemévé és a jövő fejlődésnek is egyik biztató tényezőjévé vált. E feladat történelmi és politikai, mert a múlt megértése a jelen megértésének előfeltétele és a jövőt gyaníttatja, amely a múlt és a jelen logikus fejlődése és reám nézve örvendetes is, mert a gyűlölet, szenvedélyek és ellenségeskedések korában jól esik a solidaritás, a harmónia nagy constructiv erejével foglalkozni.

Bejövetelünkkor minden ösztönünk a német ellen hajtott, a német volt a leggazdagabb szomszéd, német talajon lehetett a legtöbb zsákmányt szerezeni, a német császár állt az élén annak a keresztény társadalomnak, amelynek mi pogányok természetes ellenségei voltunk.

A Duna völgye volt legtermészetesebb útja lovasságunknak. Ezért eleinte sok kárt is okoztunk a németségnek,, de azért egész

ben a magyarok letelepedése nem volt káros a németésre nézve, amint azt helyesen mondja a világ egyik legnagyobb történésze, Kanke.

Az az ország, amelyet meghódítottunk, nem volt germán kézben, mint Attilának betörése idején, hanem szláv és bolgár kézen, úgy hogy letelepedésünk nem történt a germán befolyás rovására. Sőt azzal használtunk a németeknek, hogy akkor támadtuk meg a nagy Morvaországot, amely Morvaországot, Csehországot, továbbá a mai Magyarország és Lengyelország egy részét foglalta magában, amikor Arnulf német királlyal harcolt. S különösen használt a németeknek, hogy a nagy Morva birodalom helyét a Kárpátoktól délre mi foglaltuk el, mert a germán fejlődés szempontjából egy szláv állam a Kárpátok két oldalán és a mai Ausztriában egészen az északi tengerig és Slavóniáig az orosz rónákban és a Balkán he-

gyek között élő szláv törzsek tőszomszédságában igen kényelmetlenné válhatott volna.

Talán egész történelmünknek legfontosabb ténye, hogy a mikor keresztényekké lettünk, Szt. István első királyunk nem Bizánchoz, hanem Rómához csatlakozott és ezzel azon társadalomba lépett, melynek élén a német császár állt, ha nem is mint germán-latin társadalom uralkodója, de mint első világi méltósága és leghatalmasabb fejedelme. E ténnyel szakítottunk a Kelettel, a Kelet rendszerével és szellemével, amelyhez eddig tartoztunk és amelynek tőszomszédságában maradván, a Nyugat rendszerének és szellemének Kelet felé néző védbástyájává váltunk. Sorsunknak egész a mai napig ez a tény szab irányt, ez kapcsol a némethez, azon társadalom mellettünk élő hatalmas tagjához, melynek délkeleti előőrsévé váltunk. Ez tette állandó érdekünké, persze mindig, nem-

zeti és állami individualitásunk fenntartása mellett, hogy a németre támaszkodjunk és egész figyelmünket arra tereljük, hogy a szomszéd Kelet fejlődése ne legyen ellenséges, hanem a Nyugathoz alkalmazkodják. Eleinte komoly összeütközésekhez és önállóságunk komoly veszélyeztetéséhez vezetett, hogy mikor a keresztény társadalomhoz csatlakoztunk, II. Ottó császár a pápaság felett dominált és a pápa által adott koronát saját maga által adott koronának tekintette, holott Szt. István első királyunk senkifíának semmiféle császárnak nem akarta magát alávetni, amikor Rómához csatlakozott. A nyugati keresztény család önálló tagjává akart válni a függetlenségi vágy azon szellemében, mely sajátja minden életképes és életre érdemes nemzetnek és Istennek hála sajátja a magyarnak. A német császárok bizonyos sikert értek el, de ezen siker rövid ideig tartott és végül Szt. István

conceptiója valósult meg. A német császárokat nagy érdekeik másfelé terelték és mi önállóak maradtunk. A magyar állam már kezdettől fogva azt a szolgálatot tette a Nyugatnak, első sorban a szomszéd németiségnek, hogy a Kelet nem egy vad hordáját verte vissza vagy telepítette meg saját országában és hogy a Balkánon a nyugati kereszténység érdekét képviselte a Kelet szellemével, Bizánccal szemben. De nekünk is hasznunkra vált a német szomszédság, mert úgy mint már Szt. István tette, utódjai közül is többen a német telepések magas kultúráját, munkaerejét és harci képességét gyümölcsöztették a magyar állam számára és nyibusunkat emelte a Keleten, hogy ott a Nyugat fölényét, civilizációját és a germán erőt képviseltük. Ezen látens egymásra hatáson kívül a két szomszéd sorsa akkor kapcsolódott újra össze, nagyobb kihatású történelmi eseményben, mikor a babenbergi

ház utolsó tagja a magyarok elleni harcban elesett és Ausztria uralmáért az első Habsburg és a csehek királya, a hatalmas Ottokár versenyeztek és amikor újra kérdésessé vált, hogy a német birodalom keleti része német marad-e vagy szláv jelleget vesz fel. Ekkor jön létre a szövetség az első Habsburg német császár és az utolsóelőtti Árpád magyar király között, amelyben azon jós szavak foglaltatnak, hogy «mindegyik a másiknak hasznában és kárában, javában, és bajában saját érdekeit fogja látni», amely javakat a tények sokszor írták véres szavakkal az utódok történelmébe és amelyeb. ma még igazabbak, mint voltak a XIII-ik században. A marchfeldi csatában (1278) a magyar vitézség elősegíti, "hogy Habsburg vezetés alatt tömörüljön a német birodalomnak az a része, amelynek később hivatásává vált a magyarságnak védő szerepében osztozkodni.

Természetesen csak momentán politikai tekintetek vezették ez időben királyunkat, de amikor napi érdekeknek felelt meg, állandó érdekeinket és a németiség ügyét is szolgálta, mert biztosan káros lett volna ránk nézve, ha a németiség és közöttünk olyan hatalom emelkedett volna, amely vérrokona Keleten az orosz síkságban lakó néptörzseknek, amelyek később Kelet-európa nagyhatalmaivá váltak, és előnyös volt Németországra is, hogy Habsburg dinastia és a „német irány győzedelmeskedett Ausztriában. Újra bebizonyult, hogy a németnek legelőnyösebb a mi szomszédságunk és nekünk a németé.

Ezután, egy ideig gyérült a német és magyar politikai egymásra hatása. A török veszély azonban újra előtérbe állította érdeksolidaritásunkat. Ha a marchfeldi csatában a közvetlen nyerő a németiség volt s a mi előnyünk csak a későbbi következményekben nyilvánult meg, abban,

hogy nyugat határainkon nem a szláv, hanem a német túlsúly maradt meg, most első sorban mi szorultunk a német szövetségre. Alig merült öl a török veszély, ösztönszerűleg, többnyire a német uralkodóház tagját választottuk meg királlyá Luxemburgi Zsigmond, Habsburgi Albert német császárt és Habsburgi Lászlót, majd a cseh Ulászló és Lajost. A német segítség nekünk szükséges volt e korban, mert a török nyers-ereje nagyobb volt a minék-nél és keresztényellenes hangulatánál fogva természetes és állandó ellenségünk volt nekünk, akik a török előnyomulás útjában Németország és Konstantinápoly között álltunk. De ép ezért a német magának is használt volna, ha meg tud segíteni. Nálunk magát is védte volna. Sajnos azonban, mikor a XV-ik században először válik szükségessé a nyugati segítség, Németország is a decadencia korát éli és önmagát sem bírja megvédeni. Hisz

épen azon Zsigmond király idejében, aki-
nek először kellett volna német erőt védel-
münkre fordítani, vívja a német lovagrend
a németség közönye mellett a tannenbergi
csatát (1410), melyben a szlávtság össze-
töri a németség keleti várát s megindult
a szlávtság új előnyomulása, melynek végső
köv étkez menyét, az orosz uralmat a Balti
tengerpart régi német tartományain csak
napjainkban ingatta meg megint Tannen-
bergnél a modern germán hős Hinden-
burg, az egész német faj együttes erő-
feszítésével. A törököt sem bírja a német-
magyar szövetség feltartóztatni. Helyesen
érezzük, hogy a veszélyt a Balkánon
kellene megelőzni és a Balkánt kellene a
Nyugat rendszeréhez kapcsolni, de egyes
erőfeszítések heroismusa ellenére nem ér-
hetünk el teljes sikert; a balkán fejedel-
mek önállóságát nem tudjuk megvédeni,
missiónk teljesítése közben letöretünk.
A muzulmán erő mindig közelebb jut ha-

tárainkhoz; Konstantinápoly elesik. Egy nagy egyéniségű nemzeti király, Hunyady Mátyás alatt újra felemelkedik a magyarok csillaga, de e nagy uralkodónk Frigyes császárral nem bír megférti, a nyugati kereszténység támogatását azzal akarja megnyerni, hogy Ausztriát és Csehországot meghódítja s maga pályázik a császári koronára. A német és magyar egyaránt megszenved később ezért, hogy ezt az utolsó alkalmat a török visszaszorítására részben az egymással való viszály miatt elmulasztották. Mi később országunk *egy* részét elvesztettük, annyira meggyöngültünk, hogy nem bírnak többé egyedül megállni, a németeknek pedig keleti frontja lett veszélyeztetve s megtörténhetett, hogy Szül ej mán szultán mohamedánjai élén egy időben támadta a németeket a legkeresztényebb francia királlyal, úgy, hogy Középeurópának, mint most, Kelet és Nyugat felé egyszerre kellett védekeznie.

A XVI-ik században a töröknek mohácsi győzelme után világtörténelmi szükségé vált, hogy a magyar és német érdeksolidaritás a két faj között erősebb kapcsolatot létesítsen és a keresztény Európának visszaadja azt a bástyát, amelyet a magyar külön többé nem bírt fenntartani. Ennek a világtörténelmi szükségnek, ennek a nagy érdeksolidaritásnak első munkája, hogy a Habsburgok magyar királyokká lesznek és több, egymás szomszédságában lévő állam és tartomány élén olyan hatalomhoz jutnak, amely a török előnyomulását megakasztani képes. De noha ez az új combinatio a német és a magyar nagy és állandó érdeksolidaritásának volt gyümölcse, ennek további belső fejlődése és a Habsburgok különböző államainak és országainak egymáshoz való viszonya tőle függetlenné válik és saját maga impulsusainak engedelmessé válik. A Habsburgok államainak viszonya egy-

máshoz nem a német-magyar érdekek egymásra való hatásától függ, hanem attól, hogy az adott korban miként tudták megegyeztetni azt a nagy európai érdeket, amely a dinastia nagy hatalmi állásának és az egyes államok biztonságának is érdeke, hogy a szükséges összeműködés biztosíttassék, a szükséges egység létesüljön, azzal a másik nagy érdekével az egyes tényezőknek, különösen a magyarnak, hogy nemzeti individualitását, állami létét fenntartsa. Ezért a Habsburgok monarchiájának további fejlődéséről nem is kívánok szólni, csak azt emelem ki, hogy ha ezen időkben néha a német nyelvet erőszakolják a magyarra, német jellegű centralisatiót próbálnak megvalósítani s ha a magyar néha veszélyeztetett önállósága védelmére, tradíciói és állandó nagy érdekei ellenére a Kelettel is szövetkezik és a németgyűlölet tünetei láthatók; úgy ezek az összeütközések és tünetek a

végleges elhelyezkedést kereső erők néha elkerülhetetlen harcainak túlzásaiból eredtek, nem pedig a németiség és magyarság érdekellentétéből. A német és magyar érdeksolidaritás minden ilyen viszály ellenére megmarad és hatásaiban túllépi a Habsburgok államainak határait. A solidaritás abban a tényben jut kifejezésre, hogy a magyarok Ferdinándot nem csak azért választják meg királyul, mert a szomszéd német tartományok és Csehország ura; hanem azért is, mert V. Károly német császár testvére és így szemünkben nemcsak a szomszédság kötelékeiből eredő érdekközösség, hanem az egész németiséggel való érdeksolidaritás gondolatát képviselte. E szolidaritás abban is kifejezésre jut, hogy a német fejedelmek és lovagok nem egyszer küzdenek Magyarországon a kereszténység mellett és hogy a Zrínyiek és Szondyak harca a németeket épp úgy védi, mint minket. Ez

az érdekközösség olyan nagy és világos, hogy legtöbbször még a magyar opposícióra is kiterjed, amely rendszeren csak akkor folyomodik a Kelet segítségéhez, ha másképp nem teheti és rendszeren maga is a német erőiben keres támaszt.* Ez az ér-

* Szapolyai János, a keletre támaszkodó párt királya, szintén keresi a német szövetséget. A Habsburgok német-elleneségeivel lép érintkezésbe; a bajor Wittelsbachi herceggel működik össze, aki a cseh korona után vágyódik. 1527-ben a sváb, 1532-ben a smalkadeni szövetséggel van diplomáciai tárgyalásokban közös cél érdekében közös ellenség ellen való harc előkészítésére. A Szapolyai kor legnagyobb államférfia, a nemzeti irány vezérszelleme, Fráter György, V. Károly német császár hatalmától várja a magyar föld felszabadulását és politikájának alap gondolata az újra egyesített magyar állam erőteljes megszervezése német támasz mellett. Bocskay, az első erdélyi fejedelem, aki hatalmi eszközeit a magyar alkotmány és vallásszabadság védelmére használja fel, a tulajdonképpen kuruc politika megalapítója és legsikeresebb képviselője, a német birodalommal lép szoros szövetségbe és a magyar alkotmány és vallásszabadságot német rendek garanciája alá akarja állítani. Bethlen Gábornak egyik vasa a tűzben, a német protestantizmussal való szövetség. Ezen gondolat vezeti, mikor a 30 éves háborúban részt vesz, mint a német protestantizmus szövetségese, mikor né-

deksolidaritás akkor hozza legszebb gyümölcsseit, mikor visszaveszi Budát 150 éves török uralom után (1686) és felszabadítja Magyarországot. Ebben a hadjáratban részt vettek mindazok az erők, amelyek segítségére a magyarok számítottak, mikor I. Ferdinándot királlyá választották, részt vett az egész német erő. amint azt a Habsburgok össze-

met választófejedelem akar lenni és amikor a Brandenburgi fejedelmi ház tagját veszi nőül. Néha a német erők segítségét a Habsburgokkal való megegyezés árán is meg akarja szerezni. Ez az ötlet vezeti, amikor főhercegrőt keres feleségül, és amikor mint a király főhadvezére a török ellen háborút tervez. II. Rákóczi György célja az volt, hogy a magyar ügyet a német protestantizmus ügyével azonosítsa és a 30 éves háborúban azért avatkozott be, hogy a közös békekötés garanciája alá állítsa a magyar alkotmány és vallásszabadságot. II. Rákóczi Ferenc a kuruc gondolat legnépszerűbb és páratlanul nemes herosa, a magyar koronát a bajor Wittelsbachi fejedelemnek ajánlja fel és ezzel tanúsítja, hogy a kuruc politika nem németellenes. Mikor II. József centralistikus politikája újra felébreszti a függetlenségi eszmét Magyarországon, ez az eszme a porosz királyban keresi támaszát és az elégedetlen párt a porosz királytól kér

foglalni képesek voltak, saját örökös országaik hadereje s a birodalom fejedelmeinek seregei. A németiség ezen erőfeszítéssel nagy szolgálatot tett nekünk, de tett magának is, mert már Bécs alatt állott a török és Középeurópa nagy veszedelme rejlett abban, hogy a Rajnánál a franciákkal, a Duna völgyében a

törökökkel kellett megmérkőzni. Újra megjelöltet. A porosz király Goethének híres barátját, a weimari herceget ajánlja nekünk. Ezen múltó kísérletezés mellett a nemzeti irány állandó törekvése ezen időben a porosz garancia megszerzése a magyar alkotmány számára. Az 1848-iki fellendülés első nemzetközi akarata az akkor egység után törekvő német nemzettel való szövetség. Kossuth Lajos politikai conceptiójának alap gondolata, mielőtt az élet-halálharc magával sodorta volna, a personal-unió az Ausztriával egyesített német birodalommal. Ez a gondolat odáig érlelődött, hogy a frankfurti gyűlés kimondja, hogy a magyarokkal akar szövetkezni (1848 július 22). 1866-ban Klapka a porosz hadsereg segítségével akarja a magyar függetlenséget kivívni. Egy szóval a német faj ereje és tőszomszédsága olyan hatalmas tényezője a magyar politikának, hogy a magyar ellenzék és a teljes függetlenség hívei is a legszívesebben német erőkből kerestek támaszt a maguk számára.

nyilvánult ez az alapvető érdekazonosság a németiség és magyarság között, melynek legnagyobb kritériuma mindenkor az, hogy amikor a szövetségesért harcolunk^önmagunknak is használunk,

S ha a XVII-ik század azon összeütközései, amelyek a magyar nemzeti irány és e központosítás között előfordultak, nem voltak a német és magyar érdekek összeütközésének folyamánai, úgy azok a" harcok, amelyek a XVIII-ik században a Habsburgok és a Hohenzollernek között dúltak, sem vezethetők vissza német-magyar érdekellentétre. Azok nem is hatottak vissza a magyar-német viszonyra; azok nem voltak Ausztria és a német birodalom népei közötti érdekellentét folyamánai sem, azok egyes dinastiák és egyes német törzsek küzdelmei voltak az elsőségért Németországon. Mi magyarok a legkisebb felelősséget sem viselünk e harcokért. Ezen időkből Magyarországának nem volt

szava a világpolitika irányításában. Jogai megvannak, de nem bírnak érvényesülni és tényleg teljesen provinciális életet élünk. A dinastiának német és olasz politikája a magyar érdekek tekintetbe vétele nélkül, magyar befolyás nélkül lett megállapítva és nincs is magyar érdeken. Magyar érdek, amely csodálatosan változatlan és világos a századok örökös fejlődése és átalakulásai ellenére, ekkor is az lett volna, hogy a régi magyar királyság hivatása szerint a Balkán fejlődését úgy irányítsuk, hogy a Kelet nyomása alól felszabaduljon és a felszabaduló elemek a Nyugathoz csatoltassanak és hogy ennek a politikának sikeres keresztülvitele végett a szomszéd német nemzet vezető tényezőivel baráti viszonyban álljunk. A német suprematiáért való mérkőzésben csak passzív részt veszünk, amennyiben katonákat szavazunk meg, akik királyunk háborúiban vitézséggel harcolnak, de mint nem-

zet szabad akaratból nem vesszünk benne részt. S érdekének világos felismerését bizonyítja, hogy amikor a magyar újra szóhoz jut a nagy politikai kérdésekben azonnal a német barátság mellett foglal állást. Semmi sem bizonyítja jobban, milyen téves az a nézet, hogy a németet gyűlöljük, mint az, hogy 1848-ban, mikor a nemzeti ösztönök elemi erővel szólaltak meg, mikor a nemzeti önérzet, a nemzet lelkesedése izzó fokig emelkedett, a nemzeti irány vezéreinek első ténye a kormányra jutás után a német nemzet üdvözlése volt, első politikai gondolata a német egység előmozdítása és a némettel való szövetség volt. Az első népképviseleti alapon álló magyar országgyűlés mind a két háza a német szövetség mellett foglal állást első feliratában. Az alsóház azt mondja 1848 aug. 3-án, hogy a német elemmel a legszívesebb barátságban és szoros szövetségben akar élni, a főrendi-

ház pedig aug. 17., hogy szoros egyetértésben a nagy Németország népével a civilisatió védőfala akar lenni.

Bismarck, amint magát kifejezi, a Kossuth «episodból» is azt a benyomást méríti, hogy nem vagyunk a németiség biztos barátjai, pedig Kossuth is a németben látja a magyar természetes szövetségeseit. 1848 július 11-én, egyik leghíresebb beszédében fejti ki külpolitikai nézeteit és azt mondja, hogy «Anglia csak ott és annyira fog bennünket pártolni, amennyiben saját érdekével megegyezőnek tartandja». Franciaországról azt mondja: «Franciaország messze van. Lengyelország francia sympatiára támaszkodott, de Lengyelország nincs többé». Németországról pedig úgy emlékezik meg: «A magyar nemzet hivatva van a szabad német nemzettel és a német nemzet hivatva van a szabad magyar nemzettel szoros barátságos viszonyban élni s együtt állani

őrt a nyugati civilisatio fölött.» Kossuth a németiséggel keresi az összeműködést magában a monarchiában is. Amikor a bécsi parlament szept. 22-én a magyar parlament küldöttségét nem fogadja, Kossuth azt mondja, hogy ez a visszautasítás csak azáltal történhetett meg, mert a bécsi országgyűlés többségére nézve nem német, hanem szláv országgyűlés. «Ha az ausztriai birodalmi gyűlés német volna, lehetetlen lett volna a magyar barátságot visszautasítania». S Kossuth azt is mondja, hogy a Habsburg dinastia nem is tarthatja fenn magát, ha Ausztria megszűnik német lenni.

De a magyarságnak 1848-iki fellendülése rövid ideig tartott és amikor a magyarság befolyása újból teljesen megszűnt, a bécsi politikán újra erőt vett a porossal való rivalitás is.

Nagy fordulatot jelent a német-magyar viszony történelmében az 1867-iki kiegyezés, amely fordulatnak jelentősége abban

áll, hogy a német és magyar érdekszolidaritás ezentúl az osztrák-magyar monarchia politikájában érvényesül. Eddig ez a solidaritás az önálló magyar állam, és amikor Magyarország minden tényleges befolyását elvesztette a nagy állami ügyek eldöntésénél, a magyar ellenzék magatartásában nyilvánult meg. Még 1848-ban is ahhoz a törekvéshez vezetett, hogy a magyarság magának Ausztria feje fölött közvetlen utat keressen a németységhez, az 1867-iki kiegyezés óta azonban magyar nem csinál többé külön külpolitikát, hanem az osztrák-magyar monarchia politikáját akarja befolyásolni, ami természet-szerű következménye annak, hogy az 1867-iki kiegyezés a magyar állam törvényes önállóságát megegyeztetette a nagyhatalmi érdekekkel és a külügyet, melyet eddig jogi alap nélkül ugyan, de állandóan a magyarság minden befolyása nélkül osztrák hatóságok vezettek, közössé

tette és a két állam paritásos és alkotmányos befolyása alá helyezte. Ezen új korszaknak az adja meg fő jellemvonását, hogy a magyar befolyás a monarchia politikája tekintetében azon nagy érdek impulzusa alá kerül, amely alapvető helyzetéből származik.

Politikánk lényegben a régi, mert lényegében változatlan a helyzet is, amelyben élünk. Igaz, hogy az ellenséges Kelet szellemét nem a török, hanem a moskovitismus képviseli, az a hatalom, amely ugyanakkor csatlakozott a keleti impérium vallásához, amikor mi magyarok a nyugati impérium vallását vettük fel és hét százados gyengeség és belviszály után Nagy Péter cár korában egyszerre óriási erővel törtetett előre a keleti világbirodalom felé. De a Kelet ezen új megnyilatkozásban talán még komolyabb és ép olyan elkerülhetetlen veszélyt jelent, mint régi alakjában. A moskovitismus talán veszé-

lyesebb reánk nézve a török támadásánál, mert míg a török belső cohesiónkat nem érintette, a moskovitismus a panslavismus és az orthodoxia szellemi fegyvereivel bomlasztoan hat társadalmunk egy részére és sokkal problematikusabb, hogy egy orosz győzelem után képesek lennénk-e újra lábra állni, mint volt a török uralom után való megerősödésünk. És ez a veszély éppen olyan természetszerű, mondhatom elkerülhetetlen, mint a török veszély volt, míg a muzulmán világ offenzív erővel rendelkezett Európában, mert ma ép annyira a moskovitismus agressiója útjában vagyunk, mint a múltban a török agressió útjában álltunk. Konstantinápoly, az orosz ezen legfőbb vágya és Moskau között Magyarország a legnagyobb akadály. Igaz, hogy Románián át a szárazföldi összeköttetés megvan az orosz hatalom központja és a Balkán között, de Románia nagyon is szűk basis Oroszország balkáni

posíciója számára, amelyet hozzá Erdély erős bástyája flankíroz és bizonytalanná tesz. Többször tapasztalták is az oroszok, hogy balkáni posíciójukat nem tarthatják fenn, ha Erdély ellenséges hadak basisát képezheti, 1770-ben, amikor Katalin cárnő győzelmei után orosz hadsereg először nyomul a Duna felé és Konstantinápolyban akar békét diktálni, Mária Terézia, Kaunitz és II. Józseffel való tárgyalásuk után elhatározta, hogyha az orosz sereg Drinápoly felé vonulna, «durch schleunige Anrückung an die Donau in ihrem Rücken, den Rückzug abzuschneiden». Az orosz nem is mer előrenyomulni s velünk meg-egyezik Lengyelország rovására. A krími hadjáratban is a mi hadseregünk Erdélyben vonul föl és ezen fölvonulással kényszerítettük az oroszokat balkáni harcuk teljes földadására. 1876-ban a törökökön kivívott nagy győzelem gyümölcseiről az oroszok részben azért voltak kénytelenek

lemondani, a sanstefanoi békét részben azért lehetett Berlinben gyökeres revisió alá venni, mert Erdély a Balkán déli részén lévő orosz haderő visszavonulási útját veszélyeztette. Magyarország ezen fekvése miatt elkerülhetetlen, hogy a panslavismus ellenünk törjön és ezért nem képezhetett soha osztozkodáson alapuló megegyezés kielégítő megoldást, mert mentől messzebb hatolt be az orosz hatalom a Balkánon, annál kevésbé tűrhette el azt a positiót, amelyet mi háta mögött elfoglalunk. Az orosz nem érezhette addig keleti positióját biztosnak, amíg mi az erdélyi végvárból az összeköttetést veszélyeztetjük, mi pedig Erdélyt sohasem adhatjuk föl, mert létünk bástyája, amelyért utolsó csepp vérünket is fel kellene áldoznunk, így az osztozkodás legfeljebb elnapolhatta az összeütközést, elnapolhatta olyan időkre, amikor Oroszország már körülvelt volna teljesen és az elért ered-

mény következtében az egész Balkánt is ellenünk mozgósíthatta volna, de nem szüntethette meg a panslavismus és közöttünk való érdekellentétet. Ennek az érdekellentétnek és a moskovitismus óriási erejének volt következménye, hogy a magyar befolyásnak következetesen arra kellett irányulnia, hogy a monarchia a német kérdéstói elterelt essék és egész figyelmét és erejét a Kelet felé terelje, ahol sorsunk eldől, s olyan politikát folytasson, mely alkalmas az ottani orosz befolyást ellensúlyozni s az odavaló erőket a Nyugat érdekspherájába vonni. Ez a természetes politikánk nem volt ipso jure oroszellenes, csak az orosz balkáni terjeszkedésével állt elvi és kiegyenlíthetetlen ellentétben, de ipso jure német barát volt, mert a német barátság nélkül activ keleti politika sohasem volt lehető.

S annál fontosabb, hogy Magyarországon ilyen irányú befolyást gyakorolt, hogy a

Monarchia és Németország közötti barátságot az 1866-iki háború után nemsokára csak a magyar elem állíthatta helyre, amely a német küzdelmekben nem vett szívvel részt, amelyet a német v. alság negatív kimenetele sem hiúságában, sem érdekeiben, sem érzelmeiben nem sértett, holott az osztrák németiség, amely ma természetes és lehető legerősebb oszlopa a német szövetségnek, részben legalább még a német harc keserőségeinek befolyása alatt állott. A német barátságot csak a régi nagyosztrák politikától teljesen idegen magyar elem állíthatta helyre. Azt hiszem, hogy nem az érzés vezet, hanem csak az objectiv igazságot mondom, amikor kiemelem, hogy fajunknak ezen nagyfontosságú hivatását Andrassy töltötte be, aki már 1848-ban, mint egészen fiatal képviselő mondta programjában, hogy érdekegyességben kell élnünk «nemzetiségünk és önállóságunk épségben tartása mellett azon

népfajjal, mely a civilisációnak bölcsője és amely a lőporban és könyvnyomtatásban a szellem leghatalmasabb fegyvereit számítja találmányai közé» és aki a hatalmon is egészen azon gondolatnak él, hogy világtörténelmi missióját Ausztria-Magyarország is csak úgy töltheti be, ha jó viszonyban a némettel activ keleti politikát folytat. Először belpolitikai alakban került Andrássy elé a német kérdés, amikor az osztrák miniszerelnök Hohenwarth cseh politikájával az alig megkötött kiegyezést és a németiséget Ausztriában megillető jogos positiót veszélyeztette. Ekkor Andrássy Hohenwarth tervei ellen foglalt állást és a magyar beavatkozásnak volt köszönhető, hogy a németiség nem került Ausztriában olyan lehetetlen helyzetbe, amely a német birodalommal való viszony helyreállítását megnehezítette volna és Ausztria belső fejlődését egészségtelen alapokra helyezte volna. Andrássy azt hiszem igen helyesen

abban nézetben volt, hogy a magyar és német elem érdeke a monarchiában is azonos és azt kívánja, hogy ez a két elem nem a többi faj ellen irányzott éllel, de a nagyhatalmi állás és az egyetlen helyes külpolitikai irány megszilárdítása céljából állandóan összeműködjék. Alig oldódott meg a német kérdés a belpolitikai vonatkozásban, felvetődött az a külpolitikában a maga egészében. Bejüst külügy minist. er. a kiegyezést *azon hátsó* gondolattal kötötték meg, hogy a kibékített Magyarországgal revanchot vehessen Königgratzért. Mikor a németfrancia háború megindulóban volt, megjöttek látszott az idő e remény megvalósítására. Andrássy azonban a magyar befolyást a neutralitás mellett vetette latba s uralkodónk legyőzve érthető érzelmeit, valóban párját ritkító önuralommal és bölcseséggel mellette döntött. És Andrássy ezen álláspontja nem volt tisztán egyéni nézete, az annyira megfelelt

a magyar nemzet álláspontjának, hogy a magyar politikai világ kiválóbb vezérei azt mind helyeselték és elsősorban az akkori ellenzék legtehetségesebb vezére Tisza Kálmán, a későbbi miniszterelnök. Az 1870-iki nagy német győzelemben tehát része volt a magyarságnak is, amennyiben hozzájárult ahhoz, hogy a német-francia mérkőzés a két szomszéd párbaja legyen. Az így lehetővé tett szövetség megvalósulása is magyar kézre várt, ugyancsak Andrássyra, aki 1872-ben külügyminister lett azzal a céllal, hogy a németekkel barátságos viszonyba lépjen. Nehéz munkája volt. Sokan érthető bizalmatlansággal néztek Bismarckra. Nem bírták elfelejteni, hogy még nem rég ő volt a Habsburgok és Ausztria legkérlelhetetlenebb ellensége. Andrassy emberismerete sugallta neki, hogy Bismarck alapvonása a becsületesség és csak azokat vezette félre, akik vele nem őszinték. Bízott a

német jellemben is, a német őszintesé-
ben és becsületességben. Tudta, hogyha
egyszer jó lábra helyezkedünk, az érdekek
közössége hamar el fogja a régi emléke-
ke; mosni és meg fogja a szilárd, barát-
ság előfeltételeit teremteni. Nem is csaló-
dott, amint tudom, hogy senki sem fog
csalódni, aki a német becsületességre épít,
amíg maga is őszinte jó akarattal van
iránta. Eleinte Németország barátsága
csak Oroszországhoz való közelítés árán
volt megszerezhető, mert Németország
szövetségben élt Oroszországgal. S e kö-
zeledést meg kellett és meg lehetett csi-
nálni. Oroszország ekkor nem gondolta
az időt megérkezettnek, hogy végcélja
Konstantinápoly után nyúljon, és Gor-
csakov orosz kancellár Andrássynak ki-
jelentette, hogy Konstantinápolyra nem
gondol. Az orosz program ez időben
a keresztény népek protegálása és fel-
szabadítása volt, azzal a hátsó gondo-

lattal, hogy e népek csak formailag lesznek önállók, tényleg az ő eszközeivé fognak válni és Konstantinápoly felé előörsi szolgálatot fognak teljesíteni. E hátsó gondolata ellenére találkozhattunk az orosz politikával, mert a balkáni kereszténység ügye a mienk is volt és nem engedhettük meg, hogy Oroszország egyedül vegye kézbe jogos sérelmeiket és mert erősen bízunk abban, hogyha az idő folyamán a balkáni népek önállókká válnak, önállósági vágyuk és nemzeti érzésük erősebb lesz, mint a cárizmus befolyása, melyet nagy praetensiója és uralkodói vágya is gyengíteni fog. Így, bár eltérő végső céllal, mégis meg tudtunk egyezni Oroszországgal a keleti politikára vonatkozólag és létrejött a három-császár-szövetség, mint a kettős szövetség előkészítője. De Oroszország megszegte ígéretét és a törökön aratott győzelem után a velünk való megállapodásokkal ellenkező békét kötött. Bis-

marck közvetített, de az orosz megérezte, hogy nem számíthat rá és engedett. A berlini congressuson szenvedett vereségeért Bismarckot tette felelőssé és elfordult Németországtól. Mint Bismarck későbbi beszédjében mondja, az oroszok németellenes hangulata «zu vollstündigen Kriegstreibungen von der kompetentesten Seite» vezetett és Andrassy lemondási szándéka azt az aggodalmat kelti benne, hogy «zwischen Russland und Österreich eine geheime Verständigung zum Nachtheile Deutschlands stattgefunden hätte.» Így Bismarck arra tökélt el magát, hogy válasszon «zwischen unseren beiden bisherigen Freunden» és velünk megegyezzen s a szövetséget abban a formában fogadja el, amelyben mi akartuk főleg az Oroszország elleni védelem céljából.

Hogy e gondolat mennyire magyar eredetű volt, azt a legjobban bizonyítja, hogy a magyar államférfi által javasolt forná-

ban jött létre, hogy a magyar külügy-miniszter lemondása adta a szövetség megkötésének utolsó impulzusát meg és hogy a szövetséget nemcsak a kormány, hanem az ellenzék v ezer elméi Apponyi és Szilágyi is lelkes örömmel üdvözölték s hogy mindvégig a mai véres napokig hű maradt hozzá a magyar politikai világ óriási többsége. De persze csak azért vezetett ez a politikai gondolat teljes sikerhez, mert épp annyira megfelelt a dinastia, Ausztria érdekének, mint a magyar érdekeknek, amelyek annyira azonosak, hogy Andrássy, aki minden ízében magyar hazafi volt, Kaunitz és Metternich örökébe léphetett, anélkül hogy valaha a lelkiismereti conflictus veszélyének lett volna kitéve. Ausztriának eredeti hivatása is a német birodalom védelme volt a keleti veszéllyel szemben. Ezért kapták a babenbergi hercegek messzemenő privilégiumaikat. Amikor a Habsburgok a magyar koronát meg-

szerezték, a magyar tradíciókban a régi osztrák tradíciók folytatását is láthatták. Azokkal a háborúkkal, melyekkel Magyarországot védték és végül felszabadították, a régi osztrák missiót is teljesítették. Savoyai Eugen világosan látja, hogy milyen perspectivák nyílnának meg a dinastia és Ausztria előtt, ha zavartalanul élhetne a régi magyar királyok tradícióinak. Sajnos azonban ezen nagy lehetőségek teljes kihasználásában a nyugati viszonyok akadályozták meg. Amikor a török veszély helyét az orosz vette át, a legnagyobb osztrák államférfiak mind belátták, hogy az ausztriai ház tekintélye, nagy világtörténelmi szerepe volna veszélyben, ha a Balkánon a moskovitismus természetes tendenciái érvényesülnének s hogy ezt a veszélyt csak úgy háríthatjuk el, ha sikerül az egész németiség segítségét megnyerni. Amikor II. Katalin cárnő hátaibanak kifejlődése egyrészt Lengyelorszá-

got teljesen orosz befolyás felé hajtja, másrészt a török katonai erőt megtöréssel fenyegeti, Kaunitz herceg a legnagyobb specifikus osztrák államférfi belátja, hogy ha nem állítja meg az orosz előnyomulást, Ausztria két oldalról fog orosz szomszédságba kerülni, s belátja, hogy a nagy veszély ellen csak úgy védekezhetnek, ha Poroszországgal összeműködik. Ámbár Kaunitz életcélja volt a küzdelem II. Frigyes porosz király ellen, aki Sziléziát elvette Ausztriától, mégis annyira átérzi az orosz előnyomulásban rejlő veszélyt, hogy hajlandó rendszert változtatni és Poroszországgal megegyezni. 1770-ben azt írja a porosz királynak, «dass die Kaiserin und Königin niemals zugeben würde, dass russische Heere die Donau überschreiten, oder dass der Petersburger Hof Erwerbung mache, die ihn zum Nachbarn Ungarns werden Hessen und die Einigung Preussens und Österreichs die

einzigste Schranke sei, die man diesem ausgetretenen Strom entgegensetzen könne, der ganz Europa zu überfluten drohe». Sajnos azonban, Kaunitz-nak nem sikerült politikáját elfogadtatni. Túlságosan uralkodott még Bécsben a poroszgyűlölet.

Különbén nemsokára maga Kaunitz is visszatér régi irányához. II. József császár, az egyoldalú nagy osztrák állameszme legtehetségesebb képviselője a trónon, szintén érzi az orosz terjeszkedésben rejlő veszélyt, de annyi más ambíciója van s szintén annyira Poroszország gyengítésében látja a főcélt, hogy az orosz szövetséget kénytelen keresni s az orosz terjeszkedés veszélyének ellensúlyozását abban látja, hogy maga is terjeszkedik. Ezen politikája vezetett Lengyelország fölosztásához és Törökország megosztásának megkísértéséhez. Egy ízben József genialis ötlettel a jövőbe lát s fölismeri azt a nagy igazságot, hogy a legelőnyösebb volna ránk

nézve a német akkori vezérhatalommal Poroszországgal szövetkezni, mikor azt írja Kaunitz-nak: *l'intérêt le plus réal de la monarchie autrichienne et prussienne consiste et consistera dans leur union et qu'aucun avantage momentané ne vaudrait la perte de leur amitié*», amelyért: «on poussait renoncer à toute autre». De ez az éleslátása nem bír a gyűlölet és féltékenység azon tömegével megbirkózni, amelyet a nagyratörő Frigyes király iránt ez időben természetyszerűleg Bécsben éreztek. Metternich is látja az orosz expansió veszélyét és ámbár főcélja a legitimista conservatív politika győzelme Európában a liberális politika fölött, amiben első sorban Oroszország barátságára támaszkodik, mégis minden lehetőt megtesz, hogy Törökországot fenntartsa és az orosz terjeszkedést a Balkánon megakadályozza. Egész politikájának egyik alapgondolatát fejezi ki, amikor 1833-ban azt írja egyik nagy-

követének: «Der Kaiser ist entschlossen, Eroberungen auf keinen Fall zu dulden, die Bassland in der Türkei machen wollte». S Metternich a németséggel való szövetségnek is barátja. Dél-Németországot teljesen bevonni törekszik politikai rendszerébe, de Poroszországot is megnyeri, azt írja 1814-ben: Poroszország és Ausztria természetes szövetségesek, mert csak együtt képesek az orosz és francia esetleges újabb ambíciókat ellensúlyozni. Jós szavak, amelyek ma bizonyultak be. Badetzky, a nagy osztrák hadvezér is felismeri az orosz veszélyt s azt írja 1828-ban: hogy «unstreitig ist Russland Österreich« gefährlichster Nachbar» és hogy «In unserem eigenen Staat längs der Grenze von der Bukovina über Siebenbürgen, das Banat, Slavonien bis Kroatien besteht eine mächtige Partei für Russland, und zwar die durch Religion und Sprache mit den Russen verwandten Griechen, Illyrier, Ar-

meni er, Ratzen und Wallachen und wenn Russland ihre Sympathien nicht ganz besitzt, so kann es sich selbe doch zuwenden».

Ezen okok miatt tartja Radetzky lehetetlennek, hogy Ausztria megengedje, hogy Oroszország Szerbiában domináljon és a Balkánt alávesse és őt magát két tűz közzé vegye. Balkáni katonai pozíciók megerősítését még fontosabbnak tartja, mint Galiciának megtartását, amelyről egy győzelmes orosz háború esetében Lengyelország helyreállítása érdekében lemondani is kész.

Az a politika tehát, amelyet a magyarság képviselt, a régi Ausztria egyes nagy tradícióira hivatkozhatott és a német és olasz ambíciók megghiúsulása után a dinastia és Ausztria egyedül lehető, egyedül helyes politikájává vált. Jelenlegi uralkodónk elévülhetetlen érdeme és dicsősége, hogy ezt az igazságot az ellen-

kező impressiók és kezdet ellenére felismerte és hűen és sikerrel képviselte.

De természetesen a sikernek az volt sine qua non-ja, hogy a velünk való szövetség Németország érdekeinek és politikájának is megfeleljen. Itt az önök körében talán emlékeztetnem sem kell arra a tényre, hogy Délnémetország és különösen Bajorország és a Wittelsbach királyi ház a bécsi congressus óta állandóan a Habsburgokkal közös politikát folytatott s érzi, hogy milyen szükséges az Ausztriával való szövetség. Nem esem túlzásba, ha azt mondom, hogy a Németbirodalom mai szövetségi politikája az új időkhez alkalmazott régi bajor traditio. Poroszország persze Ausztria leküzdésével törekszik német ideálját megvalósítani, Bismarck azonban már az új birodalom megalakulása előtt, a harc perceiben is gondolt a velünk való szövetségre, amelyet azal készít elő, hogy Königrätz után nem

akar osztrák területet hódítani, amint a német egyezséget is azzal könnyítette meg, hogy Bajorország területét érintetlenül hagyta. Bismarck felismeri, hogy Németország létérdekei is szenvednének, ha széjjel esnék a Habsburgok monarchiája vagy ha a Duna-Tisza között nem léteznék a magyar supremacia és az oroszok engedelmesebb elemek kerülnének a hatalomhoz. Minden scepticismusa és bizalmatlansága ellenére tudja, hogy más olyan combináció még sincs, amely Németország keleti határainak olyan védelmet nyújtana, mint Ausztria-Magyarország, mert nem képzelhető olyan más szövetség, amelyet annyi körülmény erősít, mint a mienket, amely Ausztriában, vérrokonságból, kulturközösségből és abból az összetartozásból ered, amely, hogy Bismarck szavaival éljek: «älter wie ein Jahrtausend und reicht bis in die Sagenzeit zurück» és amely Magyarországon régóta felismert és nagy eredmé-

nyeket szült érdeksolidaritásból táplálkozhatok. Államférfiúi érzéke világosan látja, hogy az osztrák németiség meghódítása sohasem juttatná a német birodalmat ahhoz az erőhöz, amelyet a kettős monarchia szövetségéből meríthet. Ezért a nagy cancellár fennhangon hirdette, hogy józan német sohasem kívánhatja Ausztria meghódítását, mert a tíz millió osztrák német sokkal többet használ a németiség ügyének, ha az ötven milliós monarchia szövetségét biztosítani segít, mint ha Németországba a disharmonia elemeit hozza be. E nagy igazságra érdekes fényt vet ellenségeink azon ma gyakran felmerülő tervezkedése, hogy győzelmük esetében a német Ausztriát Németországhoz csatolják, mint a bomlás csiráját.

De az oroszsal szemben való viszony dolgában már nehezebb volt a Németországgal való megegyezés. Az óriási nagy orosz birodalom túlhat alma Németország

közelében és Lengyelország felosztása óta annak tőszomszédságában komoly veszély volt a németiség számára, de nem a legakutabb. Kétségtelen, hogy az orosz társadalomban a germán szellem befolyásának nagysága ellenére, vagy talán részben miatta, mindenkor nagy német ellenszenv lappangott és hogy a német az orosz szemében a mindig odiosus idegen befolyás fogalmát képviselte. A germánok fölénye az orosz állami életben s Németország fölénye Oroszország felett, az orosz nemzet nagy száma, az orosz birodalom óriási méretei ellenére, az orosz nemzet széles rétegeiben bizonyos ellenszenvet, irigységet, féltékenységet keltett a germánnal szemben. Alig csalódom, ha azt a tételt állítom fel, hogy a nagy szláv faj leghatalmasabb képviselője a reá is befolyást gyakorló leghatalmasabb tőszomszédját a tőle minden ízében eltérő germán fajt nem is nézhette ellenszenv, irigység és félté-

kenység nélkül. Ezen természetes ösztönökben rejlő veszélyt már felismeri Nagy Frigyes porosz király éleslátása, ki az oroszot megszelídített oroszlánhoz hasonlítja, amelyben a ragadozó ösztön minden percben fölébredhet s aki 1771-ben azt írja, hogy Oroszország követelései «sind unerträglich für alle Mächte» és hogy nagy politikai hibát követne el, ha azon hatalom nagyobbodását segítené, amely «ein furchtbarer Nachbar für ganz Europa werden könnte».

Előre látja e nagy államfő, hogy még Ausztriával is meg fog kelleni egyezni, «um jene reissende Anwachsung der Macht Busslands zu hemmen, die die übrigen Staaten zu überfluten im Stande wäre». De azért Frigyes mégis kénytelen Oroszországra támaszkodni. Kitéve a Franciaországgal szövetségelt Ausztria kérlelhetetlen ellenségeskedésének, nem akar Anglia szövetségére szorulni, amelyben nem bí-

zik. Különösen érdemes most Frigyes fel-fogásával megismerkedni, amely bizonyítja, hogy a nemzetek nagy jellemvonásaikat századok fejlődésén át megtartják. 1755-ben azt írja Frigyes király az angolokról: «Bildeten sie sich vielleicht ein, dass die ganze Welt mit Vernachlässigung des eigenen Vorteils verpflichtet ist, die Verteidigung des vermaledeiten Landes zu übernehmen? «Die Engländer verlangen, dass ich mich an dem Ruhm satt esse, ihnen ihr Hannover gerettet zu haben», és életének későbbi szakában, újabb tapasztalatok után azt írja a nagyeszű király: «Die Engländer opfern ihre Verbündeten beim Friedensschluss den eigenen Interessen». Ezért kénytelen az orosz barátságot ápolni, a mely nélkül a kontinensen izolálva volna és újra abba a helyzetbe kerülhetne, amelyben a hétéves háború idejében volt és amelyről azt írja 1782-ben: «Einer Gefahr, wie die damalige, entgeht man nur durch

Wunder. Man muss alles tun. ihr zutfor zu kommen».

Az új Németország vezérférfia Bismarck sem akart Oroszországgal szakítani s a krími háborúban megvert és a törökkel szemben is, 1877-ben csak nehezen győző oroszot nem tartja akut veszélynek s az orosz szövetség fenntartása által véli Németország állandó ellenségét, Franciaországot izolálni. Az orosz terjeszkedést nem nézi egykedvűen és nem tartja kívánatosnak, de bízik abban, hogy az orosz túlkapásait a Nyugat hatalmai úgy sem fogják megengedni s ezt nem tartja Németország hivatásának. A mi szövetségünk rokonszenvesebb előtte, de nem akar választani a kettő között. Amikor mégis kénytelen volt velünk Oroszország ellen irányuló védelmi szövetséget kötni, a kettős szövetséget nem tekinti végső megoldásnak, hanem azon van, hogy a Pétervár felé vezető hidat megint járhatóvá tegye és a három-császár-szövetségét

újból létesítse. A múlt század 80-as éveiben állandó nyomást gyakorol ránk, hogy ne keresztezzük Oroszország útjait Bulgáriában. Azon van, hogy a Balkánon a hatalmi sphaerákat megosszuk és nekünk Szerbiában, Oroszországnak Bulgáriában jusson a döntő befolyás. Bismarck mindig azt hangoztatta, hogy ha Ausztria-Magyarország ezen a jogos határon túlmenő ambícióinál fogva keverednék háborúba Oroszországgal, Németország nem tartoznék segíteni.

De az így értelmezett szövetség nem lehetett a fejlődés utolsó szava. A történeteket nem lehetett visszacsinálni. A háború közöttünk nem volt szükségszerű dolog, de szükségszerű volt, hogy az 1879-ben tett, a múlt fejlődése által elkerülhetlenné váló lépés logikus következményeihez vezessen és Németország és Ausztria-Magyarország szövetsége foglalja el a hármas császárszövetség helyét. A mi szövetségünk

volt az egyetlen biztos Németországra, nézve is, a rendes kabinet-szövetségen messze túlmenő olyan állandó összeműködéssé fejlődhetett ki, amelyet a népek millióinak akarata is állandósított. Az orosz szövetség legjobb esetben is kétséges, csak egy pár ember belátásán nyugvó combinatio volt. A moskovitismus állandó és természeténél fogva hódító ösztöne nem egyezett a német politika természetszerű conservativismusával s az a régi bizalom, amely a Hohenzollern és liomanov dinastiák között fönállott s a szövetség alapja volt, a berlini congressus és az 1879-iki szerződés óta megingott s többé a maga igazában sohasem állhatott helyre.

Az állandóság minden feltételével rendelkező kettős szövetséget nem szabadott a hármass szövetség meggyengült újabb kiadásáért kockáztatni, amely újabb kiadás úgylis csak rövid ideig tarthatta fenn magát, csak addig míg nem vetődött újra

fel a keleti kérdés, ami pedig nem sokáig késhetett, mert sok gyúanyag volt még a Balkánon összehalmozva a berlini szerződés után is. Érthető volt Bismarcknak az a törekvése, hogy Ausztria-Magyarországgal és Oroszországgal egyenlő barátságban maradjon, de a keleti kérdés újabb előtérbe todulása esetében lehetetlen lett volna a két szövetségessel egyenlő jó lábon maradni, amelyeknek tendenciái homlokegyenest ellentétben voltak egymással. Bismarck tapasztalta is, hogy ez milyen lehetetlen vállalkozás. Hiába tartózkodott attól a múlt század 70-es éveiben, hogy a keleti válság egyes kérdéseiben mellettünk foglaljon állást, hiába viselkedett a berlini congressuson úgy, hogy, mint később maga mondja, a legnagyobb orosz rendjelet érdemelte volna ki, az oroszok haragja mégis első sorban ellene és Németország ellen fordult. A mi cselekedeteinkért az ódiумot Németország

viselte, azon birodalom, melynek gyors emelkedése, kivéve bennünk, mindenféle kellemetlen érzést ébresztett. Oroszország Németország ellen fegyverkezett. Bismarck kénytelen volt Oroszország elleni éllel velünk szövetkezni. Ugyanígy járt Bismarck, mikor a 80-as években újra fölvetődött a keleti kérdés. Hiába foglal Németország állást az oroszok azon praetensiója mellett, hogy a vezető szó Bulgáriában őket illeti meg, az oroszok megint ellenük fordulnak. Mivel a berlini cabinet meg nem akadályozza a mi politikánkat és barátságban marad velünk, újra felébred a németgyűlölet és Bismarck kénytelen 1888-ban az oroszok címére azt a hatalmai beszédet tartani, amelyben az egész némettség ujjongó lelkesedése mellett mondja: «Wir Deutschen fürchten Gott, aber sonst Nichts in der Welt.» Ez a helyzet természetesen mindig jobban eltávolította Oroszországot Németországtól s való-

színüvé tette, hogy egy újabb keleti válság alkalmával Bismarck, úgy mint már kétszer történt, minden elvei és akarata ellenére, hozzánk sodortatott volna. Annak a politikának az erőltetése, hogy Németország mint ehrlicher Makler közvetítsen Oroszország és közöttünk, azon eredményhez vezetett volna, hogy Oroszországot mindig újból elidegenítette volna és nálunk sem vált volna a szövetség azon szilárd sziklává, amelyen később Anglia Einkreisungs-politikája hajótörést szenvedett. Az a politika, hogy Németország ne törekedjék Oroszországot keletr terjeszkedésétől visszatartani, belső ellenmondásban volt azon másik német politikai dogmával, amelyet Bismarck is sokszor hirdetett és amelyet például 1888-ban úgy fejezett ki, hogy «wir könnten ein starkes aufrechtes Oesterreich auf die Dauer doch nicht missen», mert az orosz tendenciák győzelme a monarchia belső

felbomlásához és Oroszországtól való függetlenségéhez vezetett volna, Németországot abba a veszélyes helyzetbe sodorta volna, hogy szomszédságában kizárólag csak olyan tényezők számítsanak, amelyeknek ő útjában áll, amelyeket a revanche vagy a hódítás vágya, a suprematia és prestige utáni törekvés és a vér szava mind Németország ellen ösztökél és elgyengüljön az az egyetlen szomszéd, amely nem félt erőteljes fejlődésétől, emelkedő hatalmától. S különben, mentől erőteljesebben fejlődött Németország, mentől nagyobbá vált ipara, kereskedelme, mentől világosabban látta, hogy erősödésének arányában fokozódott az irigység körötte és lesz érzelmileg izolálva, annál inkább vált közvetlen német érdekké is, hogy Konstantinápoly ne legyen orosz birtok és a tenger-szorosokat ne zárhassa el, Németországnak úgy is óriási dimenziójú szomszédja. Mentől nagyobb volt

Nemetország gazdasági fejlődése, mentől több ellensége volt, annál fontosabbá vált rá nézve, hogy Középázsiától és a barátságos török birodalomtól ne legyen elzárható. Mentől jobban erősödött Németország, annál érezhetőbbé kellett politikájában azon tekinteteknek válniok, amelyek minden európai vezérhatalmat arra bírtak, hogy ne engedjék meg, hogy Bizánc valamely aggressiv nagyhatalom kezébe jusson, amelyek épúgy vezették a római császárokat, mint a Napóleonoikat, a Pitteket és Palmerstonokat. Ezen tekintetek érvényre is jutottak II. Vilmos császár bölcs politikájában, «új cursusában. Létrejött az a teljes politikai életközösség, amely minket Algezirásban a német marokkói érdek mellé, Németországot a boszniai válságban mellénk állította.

Ez a politikai életközösség mindkettőnk hasznára vált, mert mindkettőnek érdeke

védelmére állította az egész block együttes erejét. Ez a politikai életközösség haladás a nemzetközi fejlődés terén is, mert az első példája annak, hogy két, egymástól teljesen független nagyhatalom között a háború lehetősége, úgy remélem, erkölcsileg legalább teljesen ki legyen zárva és hogy a biztos béke azon áldása, amely nagy államok alakulásával járt, a szövetség belsősege által egymástól független nagyhatalmak területére is kiterjedjen.

Ellenségeink ezen szövetség terhére szeretnék a mai világháborút írni. Azt hirdetik mindenfelé, hogy az új szövetség Bismarckétól eltérő jellegével, aggressiv keleti politikájával és aggressiv coloniális politikájával a béke fenntartását rájuk nézve lehetetlenné tette. Nem akarom ez állítást a maga egészében vizsgálat tárgyává tenni; ez elvezetne előadásom céljától, csak jelzem, hogy az egészben rá-

fogás, mert a létrejött szövetség sehol sem lépett aggressive fel és épp olyan kevésbé fenyegette Anglia hatalmi pozícióját és létét, mint Oroszországot vagy Franciaországot, Olaszországnak pedig egyenes szolgálatot tett. De ki kell terjeszkednem arra az állításra, hogy Oroszországot valóban az «új cursus» keleti politikája kényszerítette, a harc ösvényére lépni.

Mindenek előtt tiltakozom az ellen, hogy Bismarcknak mindenféle joggal óriási tekintélyét játsszák ki a jelen politika ellen. Németország nem jött Bismarck tradícióival ellentétbe, amikor Szerbiában való harcunkban mellénk állt. Bethmann-Hollweg akkor jött volna flagrans ellentétbe Bismarck politikájával, ha nem segít meg abban, hogy Szerbiának integritásunk, biztonságunk elleni cselszövevényeit szétzúzzuk, Szerbiát a moszkovita aggressiv politikától eltereljük. Hisz Bis-

marck mindig hangoztatta, hogy Szerbia a mi hatalmi sphaeránkhoz tartozik. Bismarck nagyon jól ismerte a geográfia államalkotó és állambontó erejét és igen jól tudta azt, hogy legnagyobb megalázásunkat, legnagyobb gyöngeségünket jelentené, ha Belgrád Pétervár előőrseként büntetlenül folytathatná agresszív politikáját ellenünk. A vaskancellár elnöklete alatt székelő congressus utalta Boszniát és Hercegovinát a mi kizárólagos befolyásunk alá. Amikor a szláv politika a Bismarck befolyása mellett nekünk jutott ezen hatalmi posiciónkat és területi integritásunkat támadta, Bismarck mindig támogatót volna. Ezzel szemben el kell ismerni, hogy Konstantinápoly tekintetében az új politika más felfogást vallott magáénak, mint Bismarck. De nagy merészség kell ahhoz az állításhoz, hogy Bismarck 1914-ben olyan kevés súlyt helyezett volna Konstantinápolyra, mint a 90-es

években. Bismarck memoirjaiban azt mondja, hogy ne álljon Németország és Ausztria-Magyarország a tengerszorosok és Oroszország közé, mert azt a feladatot elvégzi Anglia, Franciaország és Olaszország, mint ezt a múltban többször tette, nekünk könnyebb lesz érdekeinket megvédeni, ha Oroszország egyszer Nyugat-európával harcba keveredett. De vájjon ugyan azon véleményen volna ma is, mikor azt látja, hogy a kérdéses hatalmak felfogása annyira megváltozott, hogy Ázsia és Afrika megosztása fejében meg-egyeznek az oroszral és az orosz, ha nem mi akadályozzuk meg benne, végleg a tengerszorosok urává válik és Németországot teljesen elzárhatja Ázsiától éppen akkor, mikor mindig nagyobb piacra van szüksége. Bismarck sohasem tartotta az orosz végleges győzelmet a Keleten kívánatosnak, csak azt hitte, hogy a Nyugat hatalmai fogják ezt úgyis megakadá-

lyozni. Nem valószínű-e. hogy politikája megváltozott volna, ha a tények bizonyítanák, hogy a Nyugat hatalmai is megváltoztak? Memoirjaiban azt írta Bismarck, hogy mentől mélyebben engagi-rozza magát Oroszország a Keleten, annál nagyobb része lehet Ausztria-Magyarországnak a török örökségben. Vájjon ma is kívánatosnak tartaná Ausztria-Magyarország számára a Balkánon való osztozkodást, amelynek népei önérzetben és hatalomban annyira megnövekedtek? Vájjon ma is tanácsolná, hogy annyi terület szerezzünk a Balkánon, amennyi az orosz Konstantinápoly körüli térfoglalását ellensúlyozni képes lenne, amikor eddig önálló népek bizonyos arányon túlmenő meghódítása Ausztria-Magyarország számára a gyöngeség forrása lenne és Ausztria-Magyarországot olyan elemekkel szaporítaná meg, amelyek lényegüknél fogva németellenesek? Vájjon Bismarck ma az

új Németországnak, melynek termelése és kereskedelme a 90-es évek óta meglepően megnőtt s amely a legbiztosabb utat más világrészek felé a szárazföldön a Balkánon és Konstantinápolyon át találhat, vajjon Bismarck ennek a megváltozott Németországnak ma is azt tanácsolná, hogy tétlenül nézze, miképpen osztják meg maguk között a Balkánt ugyan azok, akik már úgy is uralják az összes többi világrészeket, tengereket és fontos tengersizorokat és a kiket a német elleni gyűlölet hozott egy táborba? Bismarck, a német birodalom intenzív fejlődése arányában, valószínűleg nagyobb méretű világpolitikát folytatná ma, mint 30 éve előtt, ő, aki mint junker kezdte politikai pályáját s kizárólag csak Poroszország nagyságának élt, amikor azonban az elért eredmények ezt lehetővé tették, az egységes német birodalmi gondolat megtestesítőjévé vált, aki míg úgy kellett, a tűzzel-vassal való munka barátja

volt és felforgató merészséggel offenzív politikát folytatott, mikor azonban kitűzött céljait elérte, a konzervatív és defenzív külpolitikának vált fáradhatatlan apostolává, aki a belpolitikában a merev konzervativizmus híve volt, de mert a nemzeti egység szempontjából szükségesnek tartotta, az általános választójogot is behozta és egészen új alapon álló szociálpolitikát folytatott, ez a Bismarck ma, amikor a birodalom gazdasági expansiója csodás méreteket ért el, épp annyira hajlandó lett volna új nemzeti szükségletnek óvatos, de merész kézzel eleget tenni, mint minden más nemzeti érdeknek, ámbar előbb másképp cselekedett. Oroszországgal szemben már az események úgyis egészen más útra terelték, mint amelyen eredetileg járni akart. A mi utunk azon út folytatása, amelyre, tulajdonképpen szándéka ellenére ugyan, de mégis Bismarck lépett először; ki meri állítani, hogy azok a

körülmények, amelyek az első lépés megcsinálására akarata ellenére kényszerítették, nem szorították volna e nagy férfit arra is, hogy a további lépéseket megtegye. Metternich kancellár sokkal kiválóbb államférfi volt, mint aminőnek bukása után tartották, de egész egyéniségével egy rendszerhez, egy dogmához kapcsolódott és sohasem bírt volna más politikát folytatni, mint conservativet. Bismarck nem volt ilyen egyéniség; neki minden rendszer, jó volt, amelyik a célhoz vezetett, hazája nagyságához. Agyvelejének és akaratának nem adott pár dogma megváltozhatatlan irányt, az ő elméje nem csontosodott meg. Ő mindig dolgozott, mindig tanult, alkalmazkodott az élethez, a tényleges viszonyokhoz, amelyek mindig átalakulnak.

A következetességet kizárólag abban kereste, hogy mindig alkalmazkodjék ahhoz, amit hazája érdeke az adott helyzetben megkívánt. Ki tudhatja tehát, hogy mit

cselekedne, ha ma köztünk élne teljes tetterőben ez a nagy és nagysága miatt, kiszámíthatatlan geniejű államférfi? Olyan bizonytalan az ilyen kérdés megoldása, annyira lehetetlen a múlt harcosainak véleményét haláluk után kialakuló új helyzetekre vonatkozólag biztossággal megállapítani, hogy a jelen nagy elhatározásainál vezető motívum sohasem lehet a múlt óriásainak vélt véleménye. Egyik generáció sem tolhatja a felelősséget a másikra. Mind-egyik maga szenved elkövetett hibáiért és maga élvezi helyes cselekedeteinek gyümölcsét. Minden kornak egyedül önmagának kell problémáival megbirkóznia, saia € veszélyére, saját felelősségére, saját lelkiismeretére, saját belátására támaszkodva. A múlt ismerete, a nagy államférfiak gondolatkinccse és példája mérhetetlen tanulságos, mert úgy kell nekünk is dolgoznunk, mint ők tették, ugyanazon lelkiismeretességgel, bátorsággal, felelősségérzettel. Az ő

tapasztalataik is használnak nekünk, mert nézeteik és meggyőződések az állandó nagy nemzeti érdekek megértésére tanítanak, de mint Bismarck nem állt meg ott, ahol II. Frigyes is nem törekedett mindenben ugyan azt tenni, amit a nagy porosz király tett, hanem azt nézte, a múlt minden tanításának felhasználása mellett, hogy mit tart saját lelkiismerete szerint a legjobbnak azon összes ténykörülmények között, amelyeket kizárólag csak ő ismert, így kell nekünk is cselekednünk. Erre kötelez a kegyelet a nagy germán iránt is. De az sem igaz, hogy Oroszországot háborúba és a szerb propaganda támogatására az kényszerítette, hogy Németország a mi keleti politikánkat magáévá tette és szakított a hármasszövetség régi tradícióival. Ellenkezőleg, ha nem teszi ezt, valószínű, hogy az orosz aggressio a világot már korábban háborúba taszítja. Nézzük csak az események egy-

másutánját. 1892-ben jár le a Bismarck-féle viszontbiztosítási szerződés Oroszországgal, anélkül, hogy megújították volna. II. Vilmos császár 1898-ban csinálja azt a keleti útját, amelyet az orosz elleni aggressionak tüntettek fel. A bagdadi vasút építésének concessioját a németek 1899-ben nyerik meg és az új curzus ezen állítólag aggressiv lépései után közelítenek egymáshoz Oroszország és a kettős szövetség komolyabban, mint talán a krimi háború óta bármilyen más percben. Oroszország egész expansiv erejét a távoli Kelet felé tereli Mandzsúria felé. A mürzstegi megegyezés (1903) a velünk való közös actióra kötelezi. Tehát ki van zárva, hogy Oroszország Németország erélyesebb és világosabb állásfoglalása miatt kezdte volna meg aggressiv keleti politikáját. Ellenkezőleg. Oroszország azért keresett másutt compensátiót és sikereket, mert belátta, hogy balkáni ambíciói elérhetet-

lenek. S akkor fordult újra a régi ambíciók felé, akkor vette politikája azt az irányt fel, amely a világháborúhoz vezetett, amikor ez a helyzet megváltozik s Anglia helyet cserél a világrendben, mikor Anglia németellenes politikát kezd folytatni. Az orosz tömegek előtt igazán népszerű mindig csak a balkáni politika volt s amint Anglia, amely eddig, még a 90-es években is velünk együtt gátja volt az orosz terjeszkedésnek a tengersizorsók felé, most politikáját megváltoztatta, megint erőt vett az orosz közönségen a régi nagyravágyás hagyománya, amely nem is szakadt volna meg, ha Németország politikája nem válik a keleti kérdésben határozottabbá. Amint a pétervári cabinet elérhetőnek tekintette régi céljait, amint Németország sok ellenségeinek és irigyeinek koalícióját erősebbnek hihette, mint minket, a nagyszerb gondolatot védelme alá veszi, ámbár tisztában volt

azzal, épp úgy a Kaunitz óta annyiszor ismétlődő osztozkodási kísérleteiből és diplomatikai nyilatkozatainkból, mint a geográfia és etnográfia ismeretéből, hogy ez a gondolat háborúhoz vezet. Tehát Oroszországot nem a mi provocatiónk, a mi túlságos erős nyomásunk szorította a háború útjára, hanem ellenkezőleg az, hogy a reá gyakorolt nyomás meggyengült és az orosz közvélemény azt hitte, hogy a hatalmi viszonyok kedvezni fognak szívébe vésett ambíciói megvalósításának.

De most végzem úgy is túlhosszúra nyúlt előadásomat. Összefoglalva azokat, amiket mondtam, arra az eredményre jutok, hogy Magyarország politikája olyan határozott és állandó törvények hatása alatt állott és áll, mint a természet, amelylyel nem lehet büntetlenül szembehelyezkedni. A politikai bölcseség feladata ezen állandó nagy törvényekhez alkalmazni a jelen múltó követelményeit. Ezek a tör-

vények befolyásolták a még magában álló magyar királyság sorsát, ezek a törvények hozták létre magát az osztrák-magyar monarchiát, mely ma a maga egészében kerül ugyanazon geográfiai helyzet, ugyanazon etikai és etnikai erők hatása alá, amelyeknek létesülését köszöni. Ezen szükségszerű fejlődés végeredménye az a szövetség, amely a mai világháborúban olyan erőt bizonyít, mint aminőt a világ még sohasem látott.

A mi feladatunk, a múltnak ezt a nagy hagyatékát a jövő számára megtartani és még jobban kifejteni. Ma, amikor az együtt folytatott titáni harcok emlékei még jobban összefűznek, mint a múltban s amikor a történetek után még kevésbé találhatunk más megbízható szövetségest, mint egymást, amikor látjuk az olasz példán, hogy mit ér a cabinetek megegyezése, ha nincs a szívek ereje mögötte, ma a pótolhatatlan, mert nagy tör-

ténelmi múlttal és dicső jelennel rendelkező állandó érdekek szülte szövetséget még belsőbbé kell alakítani. Nem félek attól, hogy ennek a szövetségnek további kiépítése a világbékét veszélyeztesse. Barátságunk a mostani véres harcokban már megfizette azt a véradót, amely nélkül ritkán képesek nagy történelmi alakulások létesülni. Most vívjuk érte a harcot. Győzelmünk ezt mindenki által elfogadott, megmásíthatatlan ténynyé fogja varázsolni, amely fait accompli súlyával lép fel. Ha az erő bizonyos mértéke támadásra ingerelhet, az erő nagyobb mértéke megnyugvást teremt. Ha belátják irigyseink, hogy nem bírnak velünk, akkor a mi mérhetetlen békeszeretetünk, az a szellem, amelyet Bismarck a maga shakespearei erejével úgy jellemez, hogy a germán «seine Befriedigung in der eigenen Anerkennung des eigenen Wertes findet und kein Bedürfnis auf Prestige, Herrschaft

und Vorrecht hat, dass er sich selbst genug ist», ez a szellem szövetségben a mi békeszeretünkkel a világbékét is biztosítani fogja, amint az szilárd is volt mindaddig, a míg a mi akaratunk irányította az eseményeket és ellenségeink sokasága nem keltette bennük azt az illúziót, hogy ők együttesen erősebbek nálunknál. A győzelem eredményeit és vele együtt a világbékét és az emberi solidaritás helyreállítását csak a győzelmet kivívott minden ízében conservatív és békés combinatio megszilárdítása, Közép-európának a mai souverainitások és államok érintetlen fenntartása mellett történő vállvetett szervezkedése fogja biztosítani.